

О. Г. Хрїщева

*студ. I курсу магістратури економіко-правового факультету ОНУ імені І.І. Мечникова
спеціальність «Право»*

Науковий керівник: д.ю.н., доц. А. В. Смітюх

ПОХІДНИЙ ПОЗОВ У КОРПОРАТИВНОМУ ПРАВІ

В Україні мають місце непоодинокі випадки перевищення повноважень посадовими особами господарських товариств, зловживання керівним становищем та, на жаль, діяльність у власних інтересах, а не в інтересах юридичної особи.

Задля боротьби із зазначеними вище негативними явищами український законодавець, враховуючи міжнародний досвід, запроваджує нові для нашої держави механізми захисту прав акціонерів (учасників) товариств, що обумовлює актуальність обраної теми.

01.05.2016 набув чинності Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо захисту прав інвесторів», провідною метою якого є створення сприятливих умов для інвестування у вітчизняні господарські товариства [1].

Вказаним нормативним актом запроваджено інститут похідного позову, який надає право міноритарним учасникам подавати позови в інтересах юридичної особи про відшкодування шкоди, заподіяної посадовою особою господарському товариству своїми діями або бездіяльністю.

Більшість дослідників інституту похідного позову вказують, що його виникнення відбулося в країнах англосаксонської правової сім'ї, де він отримав назву «shareholder's derivative action» або «derivative suit» [2, с. 44].

Слово «похідний» означає, що учасник (акціонер), який є ініціатором судового процесу, не є безпосереднім вигодонабувачем у спорі, такою особою є саме товариство, але права та законні інтереси учасника захищаються шляхом захисту інтересів товариства.

Відповідно до статті 54 Господарського процесуального кодексу України (далі – ГПК України), правом звертатися до суду із похідним позовом наділена особа, якій належить 10 і більше відсотків статутного капіталу товариства або частка у власності юридичної особи якої становить 10 і більше відсотків [3, ст. 54].

На нашу думку, зазначена норма з приводу цензу у 10% не відповідає конституційним положенням, а саме статті 24 Конституції України, відповідно до якої: «Громадяни мають рівні конституційні права і свободи та є рівними перед законом» [4, ст. 24].

З одного боку, зазначений підхід законодавця можна обґрунтувати необхідністю захисту посадових осіб від зловживань із боку великої кількості акціонерів, які можуть навмисно ставати акціонерами з метою звернення із похідними позовами та шантажу для отримання відкупу.

Адже закон не гарантує, що акціонер, який ініціює похідний позов, діє в інтересах саме товариства, а не ставить за мету, наприклад, отримання вигоди або внесення дисбалансу в роботу компанії [5, с. 25].

Проте, з іншого боку, простежується обмеження обсягу прав міноритаріїв, які володіють меншими пакетами (частками) у статутних капіталах товариств, але мають потребу захистити інтереси товариства від зловживання керівним становищем посадової особи.

На думку Г. Смірнова, передбачений законодавцем ценз у 10 і більше відсотків призведе до ситуації, коли таким способом захисту практично неможливо буде скористатися [2, с. 46].

Аналізуючи іноземний досвід, варто зазначити, що, наприклад, у Фінляндії існує категорія справ, де похідний позов має право подати будь-який акціонер незалежно від розміру частки в статутному капіталі, у Німеччині похідний позов може подати навіть учасник, який має 1% статутного капіталу [5, с. 25].

Ми поділяємо позицію Г. Смірнова про те, що існує необхідність внести зміни до національного законодавства та зменшити майновий ценз для подання похідного позову.

Зокрема, пропонуємо обмежити побоювання з приводу зловживання правом на подання похідного позову, врахувавши, наприклад, позитивний досвід Японії [6, с. 13], шляхом доповнення ГПК України вимогою володіти

часткою (акціями) у статутному капіталі юридичної особи протягом чітко встановленого строку.

За даними офіційного сайту Вищого господарського суду України з 23.06.2016 по 04.09.2019 на розгляді у господарських судах знаходиться лише 41 судовий спір про відшкодування збитків, завданих господарському товариству його посадовою особою [7].

В абсолютній більшості випадків господарські суди відмовляють у задоволенні похідних позовів (станом на 05.04.2019: задоволено 1 похідний позов; у 37 випадках у задоволенні такого позову відмовлено) [8]. Провідною причиною відмови є недоведеність позивачем наявності збитків у господарського товариства та вини в цьому саме посадової особи внаслідок протиправності його поведінки.

Таким чином, на сьогоднішній день, враховуючи статистичні дані, можна стверджувати про недостатню ефективність інституту похідного позову як засобу правового захисту, адже досі немає ні тільки усталеної, а й навіть кількісної позитивної судової практики у цій категорії справ.

Підсумовуючи вище викладене, варто зазначити, що прийняття Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо захисту прав інвесторів» та запровадження ним інституту похідного позову є позитивним кроком до покращення якості корпоративного управління у нашій державі. Похідний позов є новелою українського законодавства, тому потребує доопрацювання та вдосконалення, зокрема зниження майнового цензу для подання похідного позову та доповнення ГПК України вимогою до позивача володіти часткою (акціями) у статутному капіталі юридичної особи протягом чітко встановленого строку.

Розраховуємо, що у найближчому майбутньому похідний позов стане ефективним засобом захисту інтересів міноритарних учасників господарських товариств.

Список використаної літератури

1. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо захисту прав інвесторів : Закон України від 07.04.2015 № 289-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show>.
2. Смірнов Г. Похідний позов: особливості та проблеми правового регулювання в Україні. *Щомісячний науково-практичний юридичний журнал: Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 6. С. 44–51.
3. Господарський процесуальний кодекс України : Закон України від 06.11.1991 № 1798-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-12>.
4. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-12>.
5. Кучмиенко О. Факторы риска. *Юридическая практика*. 2016. № 18–19. С. 25.
6. Островська Л. А. Непрямі (похідні) позови: міжнародний досвід та законодавство України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03. Одеса : Одес. нац. юрид. акад., 2008. 19 с.

7. Оприлюднення оголошень у справах про відшкодування збитків, завданих господарському товариству його посадовою особою. Вищий господарський суд України : офіційний веб-сайт. URL: <http://www.arbitr.gov.ua/pages/875>.
8. Жуков Д. Захист інвесторів «по-новому»? *ІПС ЛІГА:ЗАКОН*. URL: <https://biz.ligazakon.net/ua/news>.